

pę — i to w wersji Łukaszowej — przytacza w *Biesach* Dostojewski³, a niedawno zmarły Bogdan Ostromecki napisał na jej temat ciekawe opowiadanie⁴.

Kraków

KS. JERZY CHMIEL

³ Ponadto z tej perykopy (Łk 8, 32—36) bierze Dostojewski motto do *Biesów*. Por. J. Szymik, *Ewangelia w wielkich powieściach Fiodora Dostojewskiego*, praca magisterska, Kraków 1978 (archiwum PWT w Krakowie).

⁴ *Uczeń*, w: „Tygodnik Powszechny”, 12 sierpnia 1979, s. 4—5.

Zdzisław J. Kapera

CURRICULUM VITAE KS. ALEKSEGO KLAWKA

Celem mego krótkiego wprowadzenia do niniejszego posiedzenia¹ jest przypomnienie w jak najwzięjszej formie głównych wydarzeń z życia ks. Aleksego Klawka, profesora Uniwersytetu Jagiellońskiego i Uniwersytetu Jana Kazimierza, członka Komisji Orientalistycznej Polskiej Akademii Umiejętności i członka—założyciela Komisji Orientalistycznej Polskiej Akademii Nauk. Mijają lata i coraz trudniej odtworzyć rzeczywiste daty i fakty dotyczące życia tego wybitnego uczonego. Mogłem się o tym przekonać poszukując materiałów do *calendarium*, które zamierzam przedstawić.

Przed wszystkim chciałbym zaznaczyć, że ks. prof. A. Klawek nie pozostawił po sobie niemal żadnych materiałów autobiograficznych². Nie zachowała się również, z małymi wyjątkami, jego korespondencja³. Dla okresu młodości, dla jego działalności w rodzinnej Wielkopolsce, pomocą służyło mi jedyne opracowanie źródłowe, bazujące przede wszystkim na aktach personalnych ks. A. Klawka w Kurii Poznańskiej, opublikowane przez ks. M. Wolniewicza na łamach 6-go numeru „Ruchu Biblijnego i Liturgicznego” z r. 1970, numeru specjalnego, poświęconego pamięci ks. A. Klawka⁴. Pewne dodatkowe dane zawiera opublikowana podówczas książka M. Wolniewicza pt. *Studium Pisma Świętego w Arcybiskupim Seminarium Duchownym w Poznaniu w l. 1835—1939*, Poznań 1969 (która w rzeczywistości wyszła z końcem 1970 r.). Dla rekonstrukcji okresu lwowskiego niezastąpione pozostaje opracowanie *Wydział Teologiczny Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie 1918—1933*, Lwów 1934 i wspomnienie ks. W.

¹ Tekst niniejszy wygłoszono na uroczystym posiedzeniu Komisji Orientalistycznej Krakowskiego Oddziału PAN w 10 rocznicę śmierci ks. prof. A. Klawka. Posiedzenie odbyło się w dn. 28 XI 1979 r.

² Jedyne dwa artykuły ks. A. Klawka zawierające elementy autobiograficzne to: *Dawny wkład Polski w Ziemię Odzyskaną*, Tyg. Powszechny 18, 1965, nr 39, s. 5 i *Dzień Zaduszny w Forcie VII*, *Przewodnik Katolicki* 1969, nr 44, s. 407.

³ Nieliczne fragmenty korespondencji ks. A. Klawka (w odpisie) zachowały się we „Wspomnieniach” ks. P. Stacha (rękopis niepublikowany).

⁴ M. Wolniewicz, *Biblijna działalność ks. prof. Klawka w Wielkopolsce 1917—1923*, RBL 23, 1970, 266—276. Por. też jego *Wielkopolskie lata ks. profesora Klawka*, „Przewodnik Katolicki” 76, 1970, nr 50, ss. 470—471.

Smereki opublikowane w „*Analecta Cracoviensia*” 1971⁵. Trudny dla ks. A. Klawka okres II wojny światowej pozostaje nadal mało czytelną kartą jego biografii. Dla ostatniego, krakowskiego okresu najwięcej danych znaleźć można w archiwaliach i sprawozdaniach UJ oraz PAU i PAN, jak też we wspomnieniach o ks. A. Klawku publikowanych już po jego śmierci⁶. Okres ten został pokrótce zreferowany i scharakteryzowany w pracy magisterskiej ks. K. Brylińskiego pt. „Wkład Księdza Profesora Doktora Aleksiego Klawka w rozwój bibliistyki w latach 1945—1969” napisanej we Wrocławiu w r. 1973⁷. Do pracy tej, jak też do wielu innych materiałów, w tym nielicznych materiałów rękopiśmiennych, dotarłem przy pomocy ks. prof. W. Smereki. Ustalenie niektórych dat i faktów było możliwe tylko dzięki bezinteresownemu udostępnieniu mi przez ks. Smerekę materiałów, wycinków prasowych, nawet swojej prywatnej korespondencji, dotyczących ks. A. Klawka. Pragnę mu za to jak najserdeczniej podziękować.

Przypomnijmy więc przebieg życia i dzieje kariery naukowej jednego z najwybitniejszych biblistów polskich XX wieku.

1890

Aleksy Klawek urodził się 11 maja 1890 r. w Rogoźnie Wielkopolskim, w rodzinie nauczycielskiej. Jego rodzicami byli Ignacy i Anna (z domu Kruppik).

1909

Po ukończeniu w Rogoźnie 9-letniego gimnazjum zdaje egzamin maturalny w kwietniu 1909 r. Wstępuje do Seminarium Duchownego w Poznaniu, gdzie z nauką egzegezą Pisma św. zapoznał go ks. W. Hożakowski, jeden z najwybitniejszych biblistów polskich początku stulecia.

1913

Po trzech latach studiów w Seminarium poznańskim i kursie teologii praktycznej w Gnieźnie otrzymuje święcenia kapłańskie z rąk bpa Wilhelma Kłoskiego (Gniezno, 15 II 1913 r.).

1914

Do kwietnia 1914 pełni funkcję wikarego w Wonieściu (k. Kościana, dziś woj. leszczyński). Opuszcza Wielkopolskę, aby podjąć dalsze studia biblijne w Akademii Monasterskiej (Münster, Westfalia). Studiuje pod kierunkiem Wilhelma Engelkempera i Maxa Meinertza.

1916

Jesienią 1916 roku kończy dysertację doktorską pt. *Modlitwa do Jezusa* przygotowaną na Wydziale Teologicznym pod kierunkiem prof. M. Meinertza.

1917

Wiosną 1917 r. ks. A. Klawek zdaje egzaminy doktorskie i broni dysertacji uzyskując dyplom doktora teologii *summa cum laude*. Ówczesnie przejściowo pracuje wśród wychodźców polskich w Niemczech (Bottrop,

⁵ W. Smereka, *Wybitny polski biblista — ks. Aleksy Klawek*, „*Analecta Cracoviensia*” 3, 1971, 7—19.

⁶ Zestawienie szczegółowe, por. mój *Wybór publikacji o ks. prof. Aleksym Klawku*, zamieszczony w niniejszym numerze RBL.

⁷ Dwie inne znane mi prace o ks. Klawku, to: U. Płoszyńska-Przeklas, *Ks. Aleksy Klawek na tle rozwoju ruchu biblijnego w Polsce*, Lublin 1975, KUL, mss. ss. 70 (Informacja ks. prof. L. Stachowiaka) oraz ks. W. Pazer, *Ks. Aleksy Klawek jako komentator psalmów*, Kraków 1978, mss. ss. 78. (Ks. W. Pazer serdecznie dziękuje za udostępnienie mi jego pracy licencjackiej).

Drezno, Anklam). Z kolei jedzie do Monachium i Wrocławia celem poszerzenia studiów i zbierania materiałów do habilitacji. Uczestniczy w seminariach Starego i Nowego Testamentu prowadzonych na Uniwersytecie Wrocławskim przez profesorów J. Sichenbergera i J. Nikela.

1918

Powrót do pracy parafialnej, najpierw w Granowie, później w Rydzynie. Na życzenie władz wojskowych pełni funkcję kapelana obozu jenieckiego w Rydzynie. Z wiosną 1918 obejmuje wykłady w Seminarium Duchownym w Gnieźnie. Od 6 do 19 października 1918 r. przebywa w Berlinie celem poznania Seminarium Orientalnego Uniwersytetu Humboldta i zebrania dalszych materiałów do pracy naukowej w Bibliotheca Regia Berolinensis.

Od czerwca 1918 r. datuje się wieloletnia współpraca z Wydziałem Teologicznym Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk.

1919

Wiosną 1919 r. arcybiskup E. Dalbor powołuje ks. Klawka na stanowisko profesora egzegezy Nowego Testamentu w Arcybiskupim Seminarium Duchownym w Poznaniu.

1920

Jako jedyny polski biblista ks. Klawek czci 1500-lecie śmierci św. Hieronima publikując broszurę pt. *Princeps exegetarum. Ku czci św. Hieronima (420—1920)*, Poznań—Warszawa 1920, wydaną przez Księgarnię św. Wojciecha.

1921

Uzyskanie habilitacji z zakresu nauk biblijnych Nowego Testamentu na Uniwersytecie Jana Kazimierza we Lwowie. Część dysertacji wydaje drukiem Księgarnia św. Wojciecha pt. *Noc Betlejemską — Historia czy Legenda? Obrona wiarygodności Lk 2, 1—20*, Poznań—Warszawa 1921. 7 recenzji, w tym jedna zagraniczna.

Ukazuje się wreszcie drukiem praca doktorska ks. Klawka, której skład rozpoczęto wkrótce po obronie. Wchodzi w skład serii „Neustestamentliche Abhandlungen” pod red. M. Meinertza, jako tom 6:

Das Gebet zu Jesus. Seine Berechtigung und Übung nach dem Schriften des Neuen Testaments. Eine biblisch-theologische Studie von A. Klawek, Münster i. W. 1921, Verlag der Aschendorfschen Verlagsbuchhandlung, 8°, ss. XI, 119. (Liczne głosy krytyki biblijnej: 6 recenzji zagranicznych i 1 polska).

W grudniu 1921 walne zebranie Wydziału Teologicznego PTPN wybiera ks. Klawka na wiceprezesa (a faktycznie prezesa, gdyż ks. W. Hoza-kowski prezesury Wydziału nie podjął).

1922

6-miesięczne studia w Paryżu celem zapoznania się ze zdobyczami asyriologii i historii starożytnego Bliskiego Wschodu. Wikary przy kościele Notre Dame du Travail.

Po powrocie do kraju ks. Klawek oczekuje otwarcia Fakultetu Teologicznego przy Uniwersytecie Poznańskim. Wobec tego, iż wydział teologiczny nie zostaje otwarty, opuszcza Poznań przenosząc się do Lwowa.

1923

Kwiecień 1923 — mianowany na profesora Katedry Nauk Biblijnych Starego Testamentu przy Uniwersytecie Jana Kazimierza.

Rozpoczęcie współpracy z redakcją „Przeglądu Teologicznego”.

1924

Podjęcie dodatkowych wykładów z zakresu egzegezy hebrajskich tekstów biblijnych, 1924/5—1932/3 oraz z archeologii biblijnej, 1924/5—1926/7. Wybrany sekretarzem Polskiego Towarzystwa Teologicznego. Współredaktor (z ks. prof. T. Długoszem) „Przeglądu Teologicznego” poczynając od t. 5, 1924.

1925

Dziekan Wydziału Teologicznego w latach akad. 1925/6 i 1926/7. Wybrany członkiem rzeczywistym Towarzystwa Naukowego we Lwowie. Publikuje pierwszą pracę z zakresu onomastyki biblijnej: *Imię Jezus w świetle filologii biblijnej* (Sprawozdania TN we Lwowie 5, 1925, s. 3—4). Jest to streszczenie obszernej, dotąd nie opublikowanej rozprawy.

1927

Wybrany członkiem rzeczywistym Polskiego Towarzystwa Orientalistycznego. Członek prezydium tego towarzystwa przez szereg lat. Objęcie funkcji redaktora naczelnego „Przeglądu Teologicznego” poczynając od tomu 8, 1927. Rozpoczęcie organizacji duszpasterstwa akademickiego. Objęcie funkcji kuratora Stowarzyszenia Studentów Katolickich. 1927/28 — prodziekan Wydziału Teologicznego.

1928

Organizacja I Zjazdu Polskiego Towarzystwa Teologicznego, Lwów 11—12 kwietnia 1928 (przy współpracy Sz. Szydelskiego, T. Długosza i P. Stacha). Uczestnictwo w VI Międzynarodowym Kongresie Nauk Historycznych, w Oslo. Przygotowanie pierwszej polskiej mapy Palestyny (w skali 1:200.000) przy współpracy z profesorami E. Romerem i Z. Smogorzewskim.

1929

Uzyskanie nominacji na profesora zwyczajnego. Uczestnictwo w V Międzynarodowym Kongresie Historii Religii, Lund, 27—29 VIII 1929 r. Pierwsza publikacja o Księdze Psalmów (*O Psalmie 110/109*), „Przegląd Teologiczny” 10, 1929, ss. 154—165). 1929—1932 redakcja „Ruchu Teologicznego”, popularnego dodatku do „Przeglądu Teologicznego”.

1930

Lata 1930-te — współzałożenie z O. Urbanem Atanazym Ficem pierwszego polskiego muzeum zabytków biblijnych (przy Uniwersytecie Lwowskim). Publikacja materiałów I Zjazdu PTT (*Nasza Myśl Teologiczna. Pamiętnik Pierwszego Zjazdu Naukowego Polskiego Tow. Teologicznego odbytego we Lwowie roku 1928*, Lwów 1930, Tow. „Biblioteka Religijna”, 8°, ss. VIII, 271).

1931

Definitywna zmiana charakteru „Przeglądu Teologicznego” w czasopiśmie teologiczne o charakterze międzynarodowym nazwane „Collectanea Theologica” (od tomu 12, 1931).

1932

Dwumiesięczny pobyt w Rzymie celem nawiązania kontaktu z redakcjami tamtejszych czasopism naukowych.

Rozpoczęcie współpracy z Komisją Orientalistyczną Polskiej Akademii Umiejętności w Krakowie.

Styczeń 1932 — wrzesień 1933 zastępca profesora w Katedrze Nauk Orientalnych Bliskiego Wschodu (Wydział Humanistyczny UJK).

1933

Mianowanie prałatem domowym Jego Świątobliwości.

1933—1934 prorektor Uniwersytetu Jana Kazimierza.

Sekretarz Sekcji Historii Religii na VII Międzynarodowym Kongresie Nauk Historycznych w Warszawie.

1934

Zorganizowanie (wespół z ks. prof. P. Stachem) pierwszej naukowej wycieczki księży polskich do Ziemi Świętej. Zwiedza Palestynę, gdzie spotyka się m. in. z O. J.-M. Lagrangem.

1937

Uczestnictwo w I Zjeździe Bibliistów Polskich (31 III — 1 IV 1937). Wybrany do podkomitetu nowego polskiego przekładu Starego Testamentu z języków oryginalnych.

1938

Publikacja nowego polskiego tłumaczenia Psalmów z Wulgaty, ale przy ścisłej konfrontacji z tekstem hebrajskim (*Psalterz. Nowy przekład tekstu Wulgaty*, Lwów 1938, Nakładem Tow. „Biblioteka Religijna”, 16°, ss. 319). Na temat przekładu wypowiada się (do wybuchu wojny) 9 bibliistów polskich. Nadto ukazuje się 10 recenzji anonimowych.

1939

Aresztowanie ks. Klawka przez niemieckich najeźdźców we wrześniu 1939. Więziony we Forcie VII w Poznaniu.

1941

Uwolniony z więzienia po długich staraniach musi opuścić Wielkopolskę z końcem 1941 r.

1942—44

Pobyt na terenie Generalnego Gubernatorstwa w diecezji tarnowskiej (Błonie, Szywnańd, Biała Niżna koło Grybowa).

1945

Po uwolnieniu Krakowa, z wznowieniem przez Uniwersytet Jagielloński oficjalnego nauczania, przyjmuje katedrę egzegezy biblijnej na Wydziale Teologicznym.

1946

Współorganizacja z ks. W. Wichrem pierwszego powojennego kongresu Polskiego Towarzystwa Teologicznego w Lublinie.

1948

Współorganizacja II kongresu Polskiego Towarzystwa Teologicznego w Krakowie, w związku z 550-leciem Wydziału Teologicznego U.J.

1948—1952 dziekan Wydziału Teologicznego.

Założenie i redakcja (do r. 1956) nowego polskiego czasopisma biblijnego „Ruchu Biblijnego i Liturgicznego”.

1949

Organizacja Sesji Jubileuszowej z okazji 350-lecia ukazania się drukiem Biblii w przekładzie ks. J. Wujka.

Wybrany członkiem-korespondentem Polskiej Akademii Umiejętności w Krakowie.

1954

Od 1954 r. ks. Klawek był wykładowcą biblistyki w Krakowskim, Częstochowskim i Śląskim Seminarium Duchownym. Rozpoczął również wykłady z zakresu semitologii w Katedrze Filologii Orientalnej U. J.

1956

Współzałożyciel i wiceprzewodniczący Komisji Orientalistycznej Oddziału Krakowskiego Polskiej Akademii Nauk. Wybrany członkiem Komisji Językoznawczej.

1959

Wchodzi w skład zespołu redakcyjnego nowego czasopisma orientalistycznego „Folia Orientalia” wydawanego przez Oddział PAN w Krakowie.

1960

Inicjuje nowy polski przekład Pisma Świętego z języków oryginalnych. Ukazuje się on drukiem dopiero w latach 1973—1975, wydany przez jego uczniów, ks. M. Petera i ks. M. Wolniewicza, w poznańskiej Księgarni św. Wojciecha. Trzytomowy przekład, znany jako *Biblia Poznańska*, ukazał się pod tytułem: *Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu w przekładzie z języków oryginalnych ze wstępami i komentarzami*, Poznań 1973—5.

1964

Aktywne uczestnictwo w polskich dyskusjach związanych z II Soborem Watykańskim. Tłumaczenie i komentowanie dokumentów dotyczących studiów biblijnych i problemów teologicznych.

1966

Odejście na emeryturę, przy podtrzymaniu związków z Uniwersyte-tem Jagiellońskim (jako prowadzący wykłady zlecone z zakresu semitologii).

Wybrany członkiem honorowym Polskiego Towarzystwa Orientalistycznego.

1969

Zmarł w Katowicach 22 XI 1969 r. Pochowany w miejscu urodzenia, w Rogoźnie Wielkopolskim.

*

W trakcie swego pracowitego życia ks. Aleksy Klawek wychował ponad 2 tysiące uczniów, nie tylko ze wszystkich stron Polski, ale także z Rumunii i Ameryki. Wykształcił ponad czterdziestu wykładowców nauk biblijnych dla Instytutów Teologicznych, Seminarium Duchownych i Uni-

wersytetów. Promował 16 profesorów⁸. Jego seminarium biblijne we Lwowie miało charakter ekumeniczny, zanim w ogóle słowo to weszło w życie. Między jego uczniami byli nie tylko katolicy księża, ale także żydowski rabin i ormianie. Ks. Klawek nauczał nowych kierunków badań literackich nad Biblią, zanim jeszcze zostały one oficjalnie zaakceptowane przez Kościół Katolicki w trakcie Soboru Watykańskiego II. Miał niezwykły dar skupiania wokół siebie ludzi szukających rzetelnej wiedzy. Umiał wzbudzać ich predyspozycje badawcze. Był wzorem mistrza-nauczyciela. Choć czasem przytłaczał swą wiedzą i autorytetem swych ostatnich uczniów (wśród których był także autor tych słów), zawsze był im szczerym i odanym przyjacielem.

Kraków

ZDZISŁAW J. KAPERA

⁸ Wg ustaleń ks. W. Smereki, *art. cyt.*, s. 16.

Zdzisław J. Kapera

UZUPEŁNIENIA DO BIBLIOGRAFII PRAC KS. ALEKSEGO KLAWKA

Od momentu opublikowania „*Bibliografii prac księdza Aleksego Klawka (1890—1969), profesora U. J. K. i U. J.*” na łamach Ruchu Biblijnego i Liturgicznego w r. 1970 upłynęło już 10 lat. W okresie tym starałem się notować wszystkie zaobserwowane luki w sporządzonym zestawieniu jak też z pomocą mgra Adama Konderaka z Biblioteki Uniwersyteckiej KUL przeszedłem streszczenie publikacji ks. A. Klawka na łamach „*Internationale Zeitschriftenschau für Bibelwissenschaft und Grenzgebiete*” (= IZBG), Düsseldorf oraz w „*New Testament Abstracts*” (= NTA), Cambridge, Mass. Panu Konderakowi pragnę w tym miejscu serdecznie podziękować za rzeczową współpracę.

Poniższe zestawienie zawiera uzupełnienia do już opublikowanych numerów 1—318 publikacji ks. Klawka oraz szereg publikacji pośmiertnych. Zachowano pierwotny zestaw skrótów i opisów. Na oznaczenie streszczeń, abstraktów wprowadzono znak %. Cytowane są jedynie obszerniejsze streszczenia obcojęzyczne. Wzmianki pominięto. Publikacje polskie zawierające streszczenia i wzmianki wyliczono na końcu, poza numeracją.

1935

76 a. O zadaniach Polskiego Towarzystwa Teologicznego, [Streszczenie referatu] w: *Pamiętnik drugiego zjazdu naukowego w Warszawie w sierpniu 1933 roku*, Warszawa 1935, Nakładem Polskiego Towarzystwa Teologicznego (= Nasza myśl teologiczna 2), ss. 8 i 19 [Dyskusja nad ref., por. s. 15].

1938

Ad 82. *Psalterz*, Lwów 1938 -- Rec.: (Anonim), *Psallite Sapienter*, Biblioteka Religijna 7, 1938, nr 5, s. 1 [Por. też Ogłoszenie na s. 5].